

KLAJŪNAI

KATI HIEKKAPELTO

Detektyvinis romanas

Iš suomių kalbos vertė

Simona Dobrovolskytė

Sofoklis

Vilnius, 2019

Birželio 19 d.

Kraujo lašeliai ant šviesiai žalių tapetų it pakelėse suvešėjusios aguonos.

Čia, kur ūkanotas, pilkšvas dangus ryja neaprėpiamų pasėlių pakraščius, kur pro šalį tekančią upę, Tisą, gali justi net ir tada, kai jos nematai. Ji amžinai ten pat ir tuo pat metu visada kelyje, kažkur vyksta, iš kažkur grįžta. Ji teka it tamsi arterija per užterštus laukus, kuriuose geibsta piktžolės, aguonos, rugiagėlės ir kiaulpienės, pro šį miestelį, kuriame gyvenimas atrodo nepasikeitęs, beveik sustojęs, šalyje, kuri keičia pavadinimą, kariauja, kankinasi smunkančios pasaulio ekonomikos pakraštyje, slepia karo nusikaltėlius, gėdijasi savęs, tačiau yra pernelyg išdidži, kad pripažintų savo klaidas. Šioje šalyje gyvena dešimtys tautybių, mažumų, daugumų, dešimtys skirtingų kalbų; ji yra ratifikavusi Jungtinių Tautų Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, bet jos nesilaiko.

Artimiausiomis dienomis upė pražys. Tikimasi gausiausio žydejimo per visą istoriją. Galbūt kaip tik šią akimirką milijonai lašalų pradeda risti iš pakrantės dumblo ir netrukus gražiai susisplies virš upės it milžiniškas skraidančių žiedų debesys, poruosis, dės kiaušinėlius, o tada išmirs. Žmonės susirinks pakranteje švęsti, daugelis irstysis valtelėmis upės viduryje, tarp

vabzdžių, kad galėtų pajusti švelnų sparnelių plakimą ir trapių kūnelių prisilietimą prie odos. Žydejimas – stebuklingas gyvenimo ir mirties karnavalas, kurio mieste laukiama ir džiaugsmingai jame dalyvaujama. Niekur, išskyrus šį miestelį ir šį užutėkį, nieko panašaus nevyksta. Tarsi ši vieta būtų ypatinga, palaiminta.

Kraujo lašeliai. Jie kresli vidury šviesiai žalių tapetų į didelę, tamsejančią, milžinišką amebą primenančią dėmę. Siena – maždaug dviejų su puse metrų aukščio. Jos ilgis – penki metrai, už jos – antrasis iš dviejų namo miegamųjų. Ant sienos nėra paveikslų nei veidrodžių. Tik paprasti tapetai, o dabar vidury jų – tas aguonų laukas ir amebą primenanti dėmė.

Vos prieš akimirką ant sienos krito žmogaus, sėdejusio prie senovinio, priešais langą pastatyto rašomojo stalo, šešėlis. Stalas – tuščias, ką tik sutvarkytas. Ištuštinti ir jo stalčiai. Lauke girdėti žingsniai, pro šalį einančių vaikų džiaugsmu trykstantis juokas, visai nederantis prie kambaryje tvyrančios nuotaikos. Namas stovi prie pat gatvės. Šioje miesto dalyje visi namai pastatyti vienas prie kito ir taip arti gatvės, kad sudaro pagal siaurą šaligatvį einantį mūrą. Pro langą matosi vyšnia. Ji auga tarp šaligatvio ir gatvės įsiterpusiame žolynėlyje ir tankia laja meta ant namo tokį didelį šešėlį, kad net ir popiet, kai atsisukusi saulė ima svilinti namo šoną, nereikia nuleisti žaliuzių. Šio lango žaliuzės nuleidžiamos paskiausiai, veltui bandant apsisaugoti nuo karščio tada, kai vasaros kaitra tampa tokia nepakeliama, kad prasiskverbia pro bet ką. Šakos linksta nuo tamsiai raudonų, sultingų, prisirpusių vyšnių. Kažin, ar šią vasarą kas nors nepatingės jų nuskinti, išvirti sirupo ir išrikiuoti stiklainius vėsaus sandėliuko lentynose, už virtuvės?

Vos prieš akimirką galva ir kūnas dirbo. Storas pistoleto vamzdis buvo įremtas po žandikauliu tokiu kampu, kad kulka tikrai praskroستų kaukolę, ne tik skausmingai ir gėdingai sužalotų veidą. Pistoletas užtaisytas, ranka visai nedrebejo, kūnas tvirtas ir pasirengęs. Galva visada, išskyrus vieną išimtinį atvejį, aiškiai žinojo, ką ranka ir pistoletas darys.

Po to šūvis ir tik viena mintis prieš jį: „Čia buvo pragaras.“

Birželio 3 d.

Rotušės parke buvo surengta nedidelė vyno mugė. Anai atrodė, kad žodis *parkas* netiko šiam žaliame, bet mažam žemės gabalėliui, kuris pietuose ribojosi su rotuše, o rytuose – su keliu, vedančiu iš Chorgošo į Novi Kneževacą ir atkertančiu nuo miesto vieną jo dalį. Pagal šiaurinį kraštą ėjo pagrindinė miesto gatvė su parduotuvėmis, o vakaruose stūksojo graži ortodoksų bažnyčios varpinė. Teritorija, užimanti vos ketvirtadalį hektaro, buvo tik kaštonais apsodintas žemės lopinėlis Kanižos senamiesčio pakraštyje. Vasarą žmonės sėdėdavo medžių paūksmėje ir šnekučiuodamiesi stebėdavo praeivius bei žaidžiančius vaikus. Vakaraus ten rinkdavosi jaunimas. *Tiek to, tebūnie parkas*, – pagalvojo Ana, – *galų gale čia stovi net parkams privalomos skulptūros – paminklai dviem vietinės reikšmės menininkams ir Antrojo pasaulinio karo aukoms*. „*Za slobodu*“. Už laisvę, serbiškai. Parkas buvo toks pat menkas kaip ir laisvė šioje šalyje. *Pusparkis. Puslaisvė*. Ana susimąstė, kaip išverstų šiuos žodžius į vengrų kalbą. Nesugalvojo. Žaisti žodžiais sekėsi lengviau suomiškai, nors laisvė net ir Suomijoje diena iš dienos atrodė kaip vis abstraktesnė sąvoka.

Jau buvo sutemę. Lempučių girliandos kabėjo ant medžių šakų it perlų karoliai ir apšvietė per parką einančią

asfaltuotą alėją, kurios pakraščiuose stovėjo vyno degustavimo prekystaliai, stalai ir kėdės. Žmonės spietėsi aplink juos, gėrė vyną ir juokėsi. Pažįstami ir pusiau pažįstami, kai kurie ir visai svetimi žmonės, kurie tikriausiai buvo mamos bičiuliai, pamatę Aną sustodavo ir sveikinosi su ja, pakštelėdami į abu skruostus. Jų kvėpavimas atsidavė vynu ir tabaku, kai jie entuziastingai ir su nuoširdžiu susidomėjimu uždavinėjo įprastus klausimus ir kartojo privalomas frazes: Kaip sekasi? Kada atvažiavai? Kaip ilgai pabūsi? Ar atskridai lėktuvu? Ar skridai į Budapeštą? Kiek laiko trunka skrydis? Užjaučiu dėl močiutės netekties. Ji buvo gera moteris. Negalėjai dalyvauti laidotuvėse? Tavo brolis jau seniai čia. Kaip jam sekasi? O kaip laikosi mama? Užsuk kurią nors dieną į svečius. Bet kada. Galiausiai jie beveik atsiprašinėdami sušnibždėdavo Anai, kad praėjusiais metais mugėje buvo daug daugiau žmonių ir kad gaila, jog šiais metais čia taip tuščia. *Išsyk prasidėjo*, – pagalvojo Ana, – *atsiprašinėjimai. Ar Tito laikais irgi buvo atsiprašinėjama? Ar jie prasidėjo tik po Jugoslavijos karų?* Menkavertiškumo šydas apgaubė Kanižą it dulkės apleistą kambarį ir vargu ar vietiniai gyventojai tai pastebėjo. Skundai ir susimenkinimas, be abejo, buvo būdingi jų kalbėjimo manierai, niekas net nepagalvojo apie jų įtaką bendrai atmosferai ir žmonių savigarbai. Žmonės iš lėto pasidavė. Ana buvo pajutusi tai ir anksčiau.

Anai atrodė, kad į mugę susirinko stebėtinai daug žmonių. Vakaras po karštos dienos buvo šiltas, bet ore tvyrojo artėjančio lietaus kvapas. Žmonės zujo aplink ir nuotaika atrodė beveik šventiška. Į alėjos pradžioje pastatytą sceną pakilusi grupė grojo vengrų hitus taip garsiai, kad muzika

turėjo girdėtis kitame miesto pakraštyje. Nevisavertiškumo kompleksas ar ne, žmonės čia bent jau mokėjo linksmintis, džiaugtis kiekviena akimirka, ir niekas, net ir didžiausias miesto bambeklis, kitos dienos rytą nesiskundė dėl miegą trikdžiusio triukšmo. Tikriausiai ir pats dalyvavo linksmybėse. Arba prašė anūkų parnešti iš mugės vyno.

Prie scenos būriavosi jaunuoliai su alaus buteliais rankose, į vietą plūdo žmonės. Ana jautėsi pavargusi. Iš tikrųjų ji būtų norėjusi eiti miegoti arba bent jau pasitraukti į ramų savo lovos prieglobstį. Visi tie pasisveikinimai, šūkšniai, bučiniai į skruostus ir klausimai pradėjo varginti ją nuo pat pradžių. Suomijoje ji visada pamiršdavo apie perdėtą ir įkyrų kanižiečių smalsavimą ir imdavo dusti nuo jo pirmosiomis atostogų dienomis. Taip pat išsyk pradėdavo lyginti: čia – šitaip, o Suomijoje – taip. Tai erzino. Tarsi nuolatos svarstyty, kuri vieta gautų daugiau pliusų ir kuriai, atsižvelgiant į juos, priklausytų, tarsi turėtų pasirinkti. Bet neturėjo. Likimas jau seniai buvo pasirinkęs už ją.

Ana atvyko į Kanižą vėlyvą popietę. Leidosi į kelionę ankstų rytą, po bemiegės nakties Koivuharju rajone nuomojamame dviejų kambarių bute, išsikvietė taksi į oro uostą, nuskrido iš šiaurės į Helsinkį, iš ten į Budapeštą, įsėdo oro uoste į iš anksto išnuomotą baltą *Fiat Punto* automobilį su automatine pavarų dėže ir tokiu stipriu oro kondicionieriumi, kad nuo jo traukos vis dar skaudėjo pečius, nuvažiavo greitkeliu porą šimtų kilometrų pietų kryptimi, kirto sieną Rioskėje ir, atsidūrusi kitoje jos pusėje, kur pušta driekėsi abiejose kelio pusėse it atvira jūra, neteko žado. Dar keli kilometrai, tada sankryžoje posūkis į dešinę, Chorgošo ir Madjarkanižos, kuri vadinama tiesiog Kaniža, link.

Permaina buvo pernelyg staigi. Visada taip jausdavosi. Kai lėktuvas šauna į dangų ir kelių šimtų kilometrų per valandą greičiu nuskraidina iš vieno miesto ir šalies į kitą, siekla nespėja kartu. Ji skrieja iš paskos savu, ramiu ritmu. Ana tai žinojo, bet niekada nemokėjo apsaugoti, vos atvykusi į Kanižą, skubėdavo pas žmones, pas draugus. Akimirksniu taip nuo visko pavargdavo, kad beveik imdavo nekęsti šios vietos, gailėdavosi sugrįžusi, dusdavo savo besieliamame kūne taip, tarsi būtent siela, vidinis „aš“, bręžtų kūnui ribas ir saugotų jį nuo išorinių atakų. Tai buvo keistas jausmas. Bet jis, žinoma, praeis. Ji žinojo ir tai.

Ana ir jos vaikystės draugai – Tiboras, Nora, Ernė ir Vėra – sustojo prie *Nagy-Sagmeister* vynuogyno prekystalio ir nusipirko tris butelius vyno ir vieną mineralinio vandens. Reka neatvažiavo. Ji visą dieną blogai jautėsi, todėl jos susitarė susitikti rytoj. Po ilgos kelionės burna atrodė išdžiūvusi ir Ana troško sklidinos stiklinės vandens. Draugai padavė jai taurę baltojo vyno – furminto, kurio praėjusį rudenį pagaminavo vietinis vyndarys. *Pataikėme į dešimtuką, tiesiog nuostabus*, – gyrė draugai vyną. – *Geresnio negausi nė Vengrijėje. Šis Kanižos vyndarys kelia Serbijos vyno kultūrą į naujas aukštumas.* Ana paragavo vyno. Jis buvo skanus. Ji stebėjo pro šalį einančius žmones, kol akimis užkliuvo už prie vieno prekystalio stovinčio vyro, laikančio rankoje taurę vyno ir žvilgčiojančio į ją. Ana nusisuko į priešingą pusę ir linktelėjo kažką pasakojančiam Tiborui, apsimesdama, kad jo klausosi, o tada atsargiai vėl pažvelgė į vyrą. Taip. Dabar jis žiūrėjo tiesiai į ją. Ana pasijuto nesmagiai ir nusuko žvilgsnį į savo vyno taurę.

– Nežiūrėk iš karto, bet kas tas vyras ten, kairėje? – paklausė ji Noros. – Žilaplaukis, vilkintis brangų kostiumą.

Nora žvilgtelėjo per petį. Vyras buvo įsitraukęs į pokalbį su vyno pardavėju.

– Tai Mihalas Remetė. Miesto valdybos narys, stambi žuvis. Kitą pavasarį ketina dalyvauti parlamento rinkimuose.

Vyras vėl pažvelgė į Aną.

– Jis spokso į mane, – pasakė Ana ir pajuto nemalonų dilgčiojimą nugaroje.

– Ponui Remetei patinka jaunos moterys. Tai – vieša miesto paslaptis, – pasakė Tiboras ir pašaipiai niuktelėjo Anai į petį.

– Jis galėtų būti mano tėvas, – prunkstelėjo ji.

Vyras sumokėjo pardavėjui už vyną ir pasuko tiesiai prie jų stalo.

– Po velnių, jis ateina čia, – sušnibzdėjo Ana.

– *Jó estét kívánok, Remete Mihály vagyok**, – šypsodamasis priėjo prie jos ir ištiesė savo stambią ranką. Ana paspaudė ją ir prisistatė. Vyras mūvėjo kelis storus auksinius žiedus.

– Tiesą sakant, žinau, kas esi, labai gerai pažinojau tavo tėvą, – pasakė jis. – Puikus žmogus.

Na taip, žinoma, – pagalvojo ji. Visi pažinojo jos tėvą. Čia ji visada buvo jo dukra, tai nusakė jos padėtį bendruomenėje, kuriai jau nebe priklausė, bet su kuria bus amžinai susijusi. Senelis, močiutė, prosenelis buvo šaknys, o motina ir tėvas – kamienas, iš kurio išaugo jos šaka. Ši šaka iškil-davo it žodžių balionėlis komikse kaskart, kai vietiniai gyventojai mintyse bandydavo priskirti ją teisingai medelyno, pavadinimu Kaniža, lajai. Nežymus palengvėjimas šmėkš-

* Labas vakaras, aš esu Mihalas Remetė (*veng.*) (čia ir toliau – *vert. past.*).

telėdavo jų veiduose, atradus teisingą medį ir šaką. Vadinasi, nesi svetima. Žinome, kas esi ir kaip su tavimi elgtis.

Kaip apmaudžiai jie klydo.

– Atostogauji čia? – paklausė Mihalas Remetė.

Ana vėl pakartotojo tuos pačius dalykus, atsakė į tuos pačius klausimus, šypsojosi ir kilstelėjo savo taurę, kai vyras panorio pakelti taurę už jos tėvo atminimą.

– Užsuk į svečius kurią nors dieną, – pakvietė Mihalas Remetė. – Galėčiau parodyti tau keletą tėvo nuotraukų iš mūsų jaunystės laikų. Manau, kad nustebsi. Mes buvome tikri nutrūktgalviai, – pasakė jis ir nusikvatojo. Po to paspaudęs visiems ranką atsisveikino ir nužingsniavo prie kito prekystalio nusipirkti daugiau vyno.

– Malonus žmogus, – pasakė Ernė. – Balsavau už jį per paskutiniuosius rinkimus.

Ana nugirdo, kad Ernei šiek tiek veliasi liežuvis. Nora užsigeidė padaryti kelias privalomas asmenukes su Ana ir vyno taurėmis ir iškart įkelti jas į feisbuką. Prigludusi skruostu prie Noros Ana šypsodamasi pozavo. Klik, klik. Pakelkime furminto taures. Klik, klik. O dabar su vaikinais. *Sugrįžo migruojantis paukštis*, – parašė Nora po įkelta nuotrauka. Nusijuokusi iš savo sąmojo ji garsiai nusistebėjo tuo, kad Ana nesinaudoja feisbuku. Ana paaikino – dar vieną kartą, – kad tiesiog nenori, tačiau, pajutusi feisbuką liaupsinančios Noros spaudimą, galiausiai pasakė, kad apsvarstys galimybę prie jo prisijungti, tada galėtų palaikyti glaudesnius ryšius su senais draugais. Vyrų pokalbis pasisuko apie vietos politiką, apie kurią abu turėjo tvirtą nuomonę, o moterys kalbėjo apie darbo reikalus ir apie tai, ką ruošė pietums šiandien, vakar ir praėjusią savaitę. Ana